

VPETOST SLOVENIJE V NOTRANJI TRG OSEM LET PO VSTOPU V EVROPSKO UNIJO

Meta Ahtik

27

Z vstopom v EU država postane del notranjega trga, na katerem je zagotovljen prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala. Prost pretok blaga v EU ima najdaljšo tradicijo, zato je povezanost na tem področju dobra. Trg storitev je integriran slabše, pretok oseb pa je skromen. Visoka raven pretoka kapitala in integracija kapitalskih in finančnih trgov se hitro spreminjata.

Slovenija je v skupni trg dobro vpeta; njena povezanost z EU je na vseh štirih elementih blizu povprečnim vrednostim ali pa jih presega. Nadpovprečen del slovenske trgovine se odvija z državami EU. Povezanost na področju storitev tudi v Sloveniji zaostaja za povezanostjo na področju blaga. Na trgu dela in kapitala je Slovenija močno vezana na tradicionalne trge nekdanje Jugoslavije. Od tam prihaja večina zaposlenih tujcev, redki Slovenci, ki se zaposlujejo v tujini, odhajajo v druge članice EU. Kar štiri petine tujih neposrednih naložb v Sloveniji prihaja iz EU, manj kot petina slovenskih pa gre v EU.

Ključne besede: EU, notranji trg, trg dela, Jugoslavija

INTEGRATION OF SLOVENIA INTO SINGLE MARKET EIGHT YEARS AFTER ENTERING EU

28

By entering EU a country becomes part of the so called Single Market that assures freedom of movement of goods, persons, services and capital. Due to longest tradition, the highest level of integration has been achieved in the market for goods. Services market is less integrated, while a movement of persons remains rather low. Very high level of financial markets integration has been achieved, its level is but very volatile.

Slovenia is well integrated into the Single Market. Its connections with EU are close to EU average or even higher in all four freedoms. Above average share of Slovenian trade in goods is with EU members states. Trade in services lags behind; similarly as in other EU member states. Slovenian capital and labor markets are firmly connected ex-Yugoslavia; most foreign employees in Slovenia originate from the area, while majority of a rather small number of Slovenians work in other EU states. Eighty percent of FDI in Slovenia comes from EU, while less than fifth of Slovenian FDI goes to EU member states.

Key words: EU, single market, labor market, Yugoslavia

1. Štiri svoboščine

Država, ki vstopi v Evropsko unijo, postane del t.i. notranjega trga, ki je v skladu s Pogodbo o delovanju Evropske unije (PDEU) definiran kot območje brez notranjih meja, na katerem je zagotovljen prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala.

Z ekonomskega vidika bi lahko o vzpostavitvi pravega skupnega trga govorili, če bi se prej našteje »svoboščine« (blago, osebe, storitve in kapital) po območju unije premikali tako, kot se premikajo med regijami v posameznimi članici.¹ Gibanje blaga, oseb, storitev in kapitala med članicami je torej mogoče primerjati z njihovim gibanjem znotraj članice. Glede na to, da ti podatki običajno niso statistično zabeleženi, bodo opravljene zlasti primerjave s premiki blaga, oseb, storitev in kapitala, ki izvirajo iz Slovenije (in drugih članic EU), izven Evropske unije (in obratno). Podatki bodo dali odgovor na vprašanje, kako močna je vpetost Slovenije v skupni oziroma notranji trg ter kakšna je relativna (v primerjavi z nečlanicami EU) gibljivost štirih elementov, katerih prosto gibanje je del definicije skupnega trga.

29

2. Blago

Prost pretok blaga je bil v članicah Evropske unije vzpostavljen že leta 1968 in ima od štirih svoboščin najdaljšo tradicijo. Kasneje se je Evropska unija dodatno usmerila v odpravljanje drugih, necarinskih ovir prostemu pretoku blaga, zato je povezanost na tem področju precej dobra. Na notranjem trgu tako poteka kar 67 % zunanje trgovine držav članic.² Slovenija je, čeprav je relativno mlada članica, na področju trgovine z blagom celo nadpovprečno dobro povezana z drugimi članicami Evropske unije. V EU izvozi kar 73 % in iz nje uvozi 78 % blaga, s čimer presega povprečno vezanost držav članic na skupni trg. V nekaterih pogledih, npr. z vidika povezanosti z osrednjim delom EU, kateremu se prilagaja tudi denarna politika, je to ugodno, medtem ko se lahko, po drugi strani, šibka gospodarska situacija v tesno povezanih članicah Evropske unije v državo, ki je nadpovprečno vezana na skupni trg, prenese še hitreje.³

Slika 1 prikazuje razmerje med izvozom v druge članice EU-27 in izvozom v nečlanice⁴ te povezave za vse države, ki so trenutno v EU in za Slovenijo v obdobju med letoma 2004 in 2011. V EU je mogoče zaznati povečano usmerjenost na zunanje trge, saj se vrednost indikatorja zmanjšuje – čedalje manjši delež uvoza in izvoza blaga izvira iz oziroma je usmerjen na trge EU. To velja zlasti za področje uvoza, kjer domače blago očitno nadomešča blago iz držav s poceni delovno silo. Povezanost Slovenije z EU je ob vstopu v povezavo precej presegala povprečno vrednost EU, se potem nekoliko znižala, in se s krizo ponovno začela povečevati.

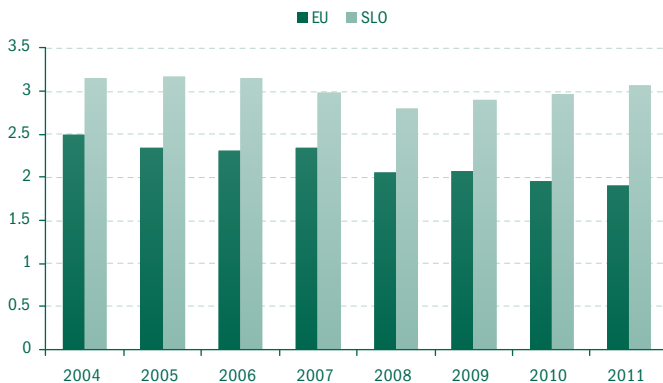
1 Ob upoštevanju različnih naravnih ovir ipd.

2 Podatek za leto 2011.

3 Vse to velja tudi za trgovinsko povezanost na področju storitev.

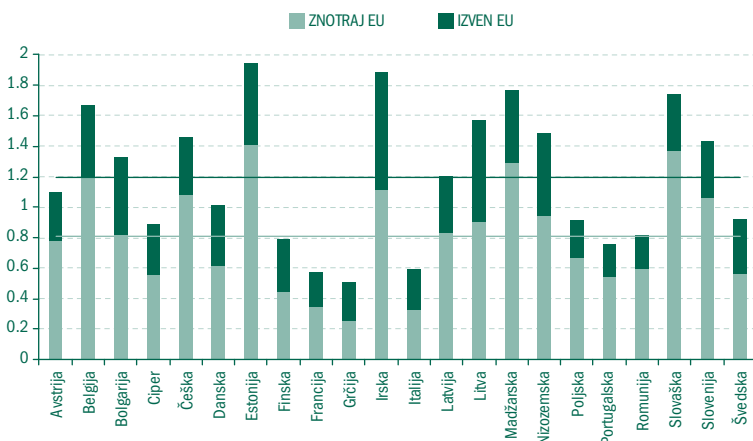
4 Če je torej delež izvoza v članice EU 67 %, v nečlanice pa 33 %, je vrednost kazalnika: $0,67/0,33=2,0$.

Slika 1:
Indikator vezanosti na EU, izvoz in uvoz blaga, Slovenija, EU-27, 2004-2011

Vir: Eurostat, lastni.

Slika 2:
Izvoz in uvoz blaga znotraj in izven EU kot delež BDP, 2011.

Vir: Eurostat, lastni.

Slika 2 za članice EU⁵ prikazuje delež vsote uvoza in izvoza blaga v BDP. V spodnjem delu stolpca je prikazana trgovina z drugimi članicami EU-27, v zgornjem delu stolpca pa

5 Manjkajo podatki za Nemčijo, Španijo, Luksemburg, Malto in Združeno kraljestvo.

trgovina z nečlanicami EU. Vodoravni črti prikazujeta ustrezni povprečni vrednosti za EU. Razlike med državami, tako v deležu trgovine v BDP kot v njeni geografski usmeritvi, so precejšnje. Nekatere je mogoče pojasniti z velikostjo države,⁶ njeno lego⁷ ipd. Slovenija, kot je bilo že prikazano, sodi med nadpovprečno odprte⁸ članice EU in je hkrati tudi država z nadpovprečnim deležem blagovne trgovine z drugimi članicami povezave.⁹

3. Storitve

Večina storitev, ki sicer v večini članic EU predstavljajo več kot 70 % BDP, se še vedno izvaja znotraj držav članic, v katerih ima izvajalec storitve svoj sedež. Storitve so namreč po svojih lastnostih manj primerne za mednarodno menjavo, poleg tega je njihov pretok teže statistično beležiti. Čezmejne storitve se namreč lahko izvajajo na štiri načine:

- čezmejno opravljanje storitev: ponudnik storitve je ustanovljen v določeni državi članici, storitev pa opravi v drugi državi članici;
- svobodno prejemanje storitev: prejemnik storitve potuje v državo ponudnika storitve;
- ponudnik in prejemnik storitve potujeta v drugo državo članico (npr. turistične storitve);
- opravljanje storitev na daljavo (npr. izvedba storitev z uporabo telekomunikacijskih sredstev).

Statistično je zabeležen le del teh storitev, zlasti tiste iz prve skupine. Ne glede na to, pa je mogoče napredek v integraciji evropskega trga storitev ugotoviti s pomočjo primerjave s trgi izven EU.

Tabela 1:
Delež blaga in storitev v zunanji trgovini EU, 2004 in 2011.

	2004		2011	
	BLAGO	STORITVE	BLAGO	STORITVE
ZNOTRAJ EU	89 %	11 %	78 %	22%
IZVEN EU	78 %	22%	72 %	28 %

Vir: Eurostat, lastni.

Ob primerjavi gibanja blaga in storitev na skupnem trgu se izkaže, da je trg blaga precej bolj integriran kot trg storitev. Prej opisan kazalnik, ki kaže količnik vsote izvoza in uvoza

6 Majhne države so običajno bolj odprte.

7 Trgovina se v večji meri odvija s sosedami, pri »obrobnih«⁸ državah je torej pričakovati večjo odprtost navzven.

8 Merjeno z vsoto izvoza in uvoza kot deležem v BDP.

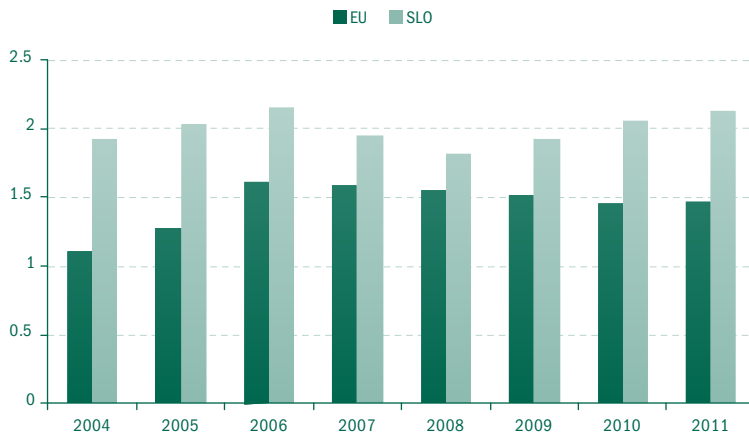
9 Pred njo so le Slovaška, Madžarska, Estonija, Češka in Belgija.

na notranjem trgu in izven njega, ima namreč (za EU¹⁰) pri storitvah vrednost, ki se je v letih med 2004 in 2011 gibala med 1.1 in 1.6 (Slika 3), pri blagu pa se trenutno giblje okrog 2 (Slika 1). Za razliko od trgovine z blagom se je povezanost na področju storitev povečevala. Storitve (skladno z rastjo njihovega deleža v BDP) pridobivajo na pomenu tudi v mednarodni trgovini, zlasti »notranji«¹¹, kar je dodaten indikator povezovanja notranjega trga na področju storitev (Tabela 1). Od 11 % deleža v notranji menjavi v letu 2004 so dosegle kar 22 % delež v letu 2011 (delež blaga se je torej znižal z 89 % na 78 %), medtem ko se je njihov delež v menjavi izven EU povečal z 22 % na 28 %.

32

Tudi pri storitvah izvozna usmerjenost Slovenije na trge EU presega povprečne vrednosti EU. Slovenija je v članice EU v letu 2011 izvozila kar 72 % vseh izvoženih storitev (za povprečje EU je ta vrednost 59 %). Indikator vezanosti na EU presega 2 (uvoz in izvoz storitev iz/v članice EU je dvakratnik uvoza in izvoza storitev iz/v nečlanice), medtem ko je povprečna vrednost za članice EU okrog 1,5.

Slika 3:
Indikator vezanosti na EU, izvoz in uvoz storitev, Slovenija, EU, 2004-2011.

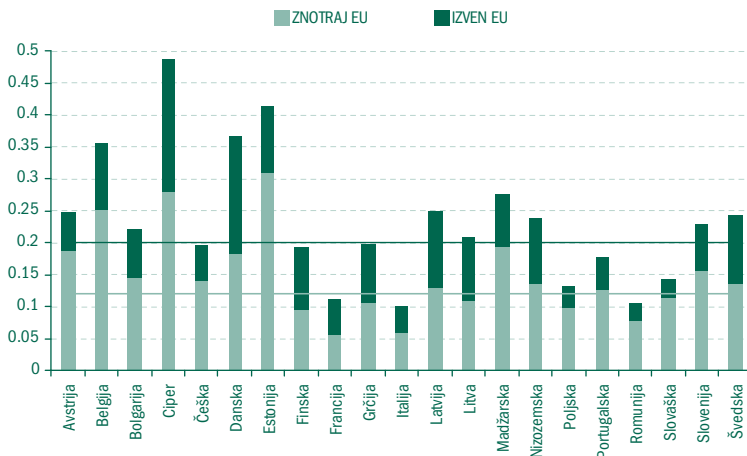
Vir: Eurostat, lastni.

Povezanost Slovenije z Evropsko unijo pa na področju storitev vendarle zaostaja za povezanostjo na področju trgovine z blagom, saj je delež blaga, ki izvira ali je namenjen na trge EU manjši od deleža z EU trgovanih storitev.

¹⁰ Pri izračunu zaradi nedostopnosti ustreznih podatkov v bazi Eurostat sicer niso bili upoštevani podatki za nekatere najpomembnejše države: Nemčijo, Španijo in Združeno kraljestvo pa tudi za Malto.

¹¹ Znotraj EU.

Slika 4:
Izvoz in uvoz storitev znotraj in izven EU kot delež BDP, 2011.

Vir: Eurostat, lastni.

33

Slika 4 prikazuje delež vsote uvoza in izvoza storitev v BDP. Podobno kot na Sliki 2 za blago je v spodnjem delu stolpca prikazana trgovina z drugimi članicami EU-27, v zgornjem delu stolpca pa trgovina z nečlanicami EU. Obe črti prikazujeta vrednosti za EU. Zaradi zelo velikega odstopanja od drugih članic EU na grafu niso prikazane vrednosti za Luksemburg in Irsko.¹²

Tudi na področju trgovine s storitvami je Slovenija nadpovprečno odprta država, vrednost njenega izvoza in uvoza storitev v BDP namreč presega povprečno vrednost v članicah EU. Nadpovprečen je tudi delež izvoza storitev v druge članice EU, medtem ko je izvoz v nečlanice manjši od povprečja. Slovenija je torej zelo močno vpeta v skupni trg EU na področju storitev.

4. Osebe (delo)

Gibanje produkcijskega faktorja delo v praksi pomeni fizični premik posameznika v drugo državo in izvajanje delovnih storitev v tej državi. Motiv selitve običajno predstavlja »boljša« služba. V primerjavi s faktorjem kapital je premik faktorja delo precej bolj zapleten, saj je povezan ne le s selitvijo posameznika, ki se odloči poiskati novo službo, ampak

¹² Luksemburg namreč izvozi storitve, ki po vrednosti predstavljajo kar 192 % njegovega BDP (68 % tega v druge članice EU), medtem ko ta vrednost pri Irski znaša 103 % (54 % izvoza storitev gre v druge članice EU).

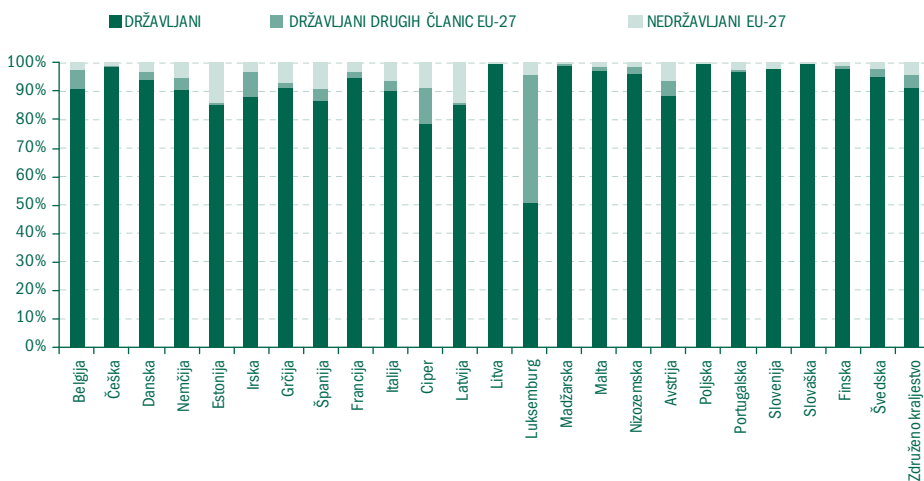
pogosto tudi s selitvijo njegove družine. Ovire gibanju delavcev so precejšnje že znotraj držav, mobilnost delavcev med državami pa je seveda še precej nižja. Poleg naravnih ovir, kot so socialne, kulturne in jezikovne razlike ter staranje delovne sile (starejši delavci so manj mobilni), gibanje delavcev otežujejo tudi umetno ustvarjene ovire, kot so razlike v institucijah trga dela, problemi pri prenosu pokojninskih in socialnih pravic ter nepopolno priznavanje poklicnih kvalifikacij.

Prav zato je mobilnost dela med državami še nižja kot med regijami iste države¹³, kar je razvidno iz Slike 5, ki prikazuje strukturo zaposlenih v posamezni državi po državljanstvu.¹⁴ Večina zaposlenih v posamezni članici EU so državljani te države. V povprečju je v članicah EU zaposlenih le 6,9 % nedržavljanov. Od tega je državljanov EU le 2,9 %, nedržavljanov pa 4 % (58 % vseh v državah članicah zaposlenih tujcev). Izjemo predstavlja le Luksemburg (zaradi sedeža več evropskih institucij in statusa mednarodnega finančnega centra), kjer je zaposlenih 44,8 % državljanov drugih članic EU in 4,1 % nedržavljanov EU. Polovica delavcev je torej »tujega« izvora. V šestnajst članicah EU pa je zaposlenih več nedržavljanov EU kot državljanov EU iz drugih članic. Med njimi je tudi Slovenija, v kateri je zaposlenih 2 % nedržavljanov, od tega 0,1 % državljanov EU in kar 1,9 % (96 %) »zunanjih« delavcev. Tu se kaže tradicionalna vezanost na delavce, ki prihajajo iz nekdanje skupne države.

34

Slika 5:

Delež državljanov, državljanov drugih članic EU-27 in nedržavljanov članic EU, zaposlenih v članicah EU-27, 2011.*

* Manjkajo podatki za Bolgarijo in Romunijo.
Vir: Eurostat, lastni.

¹³ Iz podatkov o selitvi prebivalstva znotraj države je mogoče sklepati, da se letno preseli okrog 0,01 % prebivalstva, delež selitev izven države pa je še več stokrat manjši.

¹⁴ Delitev obstaja le na državljane članice, na katero se podatek nanaša, državljane nečlanice EU oziroma državljane druge članice EU. Tako npr. ni podatkov o tem koliko Slovencev je zaposlenih v posameznih (ne)članicah EU.

Podatkov o številu slovenskih delavcev¹⁵ v tujini sicer ni, je pa nanje mogoče sklepati iz prilivov na tekočem računu plačilne bilance. Kar 96 % teh prilivov pride v Slovenijo s področja EU (povprečna vrednost za EU znaša 61 %). Drugače je z odlivi, ki seveda odražajo strukturo tujih delavcev, ki so prisotni v Sloveniji. V druge članice EU gre le 32 % vseh odlivov.

Če primerjamo razporeditev vseh v EU zaposlenih tujcev¹⁶ po članicah EU z ekonomsko močjo držav (merjeno z njihovim BDP), so za migrante nadpovprečno privlačne Latvija, Estonija, Ciper, Luksemburg, Španija, Avstrija, Grčija, Združeno kraljestvo, Nemčija, Italija in Irska. Delež tujcev, ki delajo v teh državah, torej presega delež, ki ga imajo te države po BDP. Ob enaki primerjavi za migrante zgolj iz članic sedemindvajseterice je prvi Ciper, sledijo Luksemburg, Irska, Belgija, Združeno kraljestvo, Španija, Avstrija in Nemčija. Pri vseh ostalih je delež tuje delovne sile manjši od njenega deleža v BDP. Pomembno vlogo pri deležu tujcev sicer igra pretekla migracijska politika, velikost države, razširjenost uradnega jezika države, posedovanje kolonij v preteklosti ipd.

35

Ob visoki ravni integracije bi se približali tudi zaslužki, vendar pa razlike v plačilu za delo med državami ostajajo velike. Koeficient variacije povprečnega letnega bruto zaslužka je v letu 2010 znašal namreč kar 0,59. Leta 2002 je sicer imel še višjo vrednost, znašal je 0,69, kar pomeni, da se razlike med plačami vendarle zmanjšujejo.

Slika 6:

Povprečni bruto zaslužki zaposlenih za poln delovni čas glede na povprečno vrednost v EU.

Vir: Eurostat, lastni.

¹⁵ Enako velja za delavce drugih članic EU.

¹⁶ Gre za tujce, ki so državljani drugih članic EU in za tujce, ki niso državljani EU.

V večini članic EU, v katerih so bili bruto zaslužki v letu 2002 pod povprečjem EU-27 (vrednost na grafu na Sliki 6 manjša od ena), so bile v letu 2010 vrednosti bliže povprečju unije, medtem ko je pri večini držav z nadpovprečnimi zaslužki do leta 2010 prišlo do njihovega relativnega zniževanja. Prisotno je torej (sicer zelo skromno) približevanje dohodkov.¹⁷ V Sloveniji so se bruto zaslužki v osemletnem razdobju nekoliko približali povprečju EU, a še vedno predstavljajo le 65 % povprečja EU (po BDP na prebivalca je Slovenija v istem letu dosegla 71 % povprečja EU). Ekonomska kriza, ki pesti unijo, bo opisano približevanje dohodkov najverjetneje še upočasnila.

36

Zaznati je mogoče tudi pozitivno korelacijo med višino bruto plače in deležem zaposlenih državljanov drugih članic EU (koeficient korelacije znaša 0,32; ob uporabi vrednosti za neto plače pa celo 0,55), medtem ko je ob uporabi podatkov za delež nedržavljanov EU v celotni delovni sili koeficient korelacije celo negativen.¹⁸ Višina plačila za opravljeno delo je torej povezana z gibanjem delavcev med članicami EU. Ne glede na to pa selitev ni dovolj, da bi povzročile intenzivnejše približevanje zaslužkov.

5. Kapital

Pri prostem pretoku kapitala gre za prenos terjatev skozi finančne transakcije (ne pa premik kapitala v fizični obliki, kot so delovna sredstva - stroji, vozila ipd.). Premik tega faktorja je lažji kot premik dela, saj ne zahteva hkratnega premika njegovega lastnika.

PDEU določa, da so v okviru določb poglavja »Kapital in plačila« prepovedane vse omejitve pretoka kapitala med državami članicami ter med državami članicami in tretjimi državami. Prost pretok kapitala je bil sicer uveljavljen šele julija 1990, na podlagi Direktive 88/361/EGS o izvajanju člena 67 Pogodbe. Priloga direktive definira elemente prostega pretoka kapitala. V skladu z direktivo k njemu sodijo:

- neposredne naložbe (ustanovitev podružnic ali hčerinskih družb, pridobitev obstoječega podjetja v popolno last ali udeležba v njem, nekatere vrste dolgoročnih posojil, ponovno vlaganje dobička ipd.),
- naložbe v nepremičnine (nakupi stavb in zemljišč ter gradnja stavb s strani zasebnih oseb, pravice uporabe, služnostne pravice in gradbene pravice),
- operacije z vrednostnimi papirji, s katerimi se normalno trguje na kapitalskem (npr. delnice in obveznice) in denarnem trgu ter operacije z enotami investicijskih skladov,¹⁹
- operacije na tekočih in depozitnih računih pri finančnih ustanovah,
- krediti v zvezi s komercialnimi transakcijami ali nudenjem storitev,
- finančna posojila in krediti,

¹⁷ Zelo velik skok k povprečni vrednosti je npr. doživela Grčija.

¹⁸ Za »zunanje« migrante so očitno privlačni dohodki tudi v članicah EU, ki ne sodijo na vrh notranje EU lestvice po višini dohodkov.

¹⁹ Velja le, če je prisoten "tuj" element – npr. gre za pridobitev domačih vrednostnih papirjev s strani nerezidentov ali pridobitev tujih vrednostnih papirjev s strani rezidentov.

- poročstva, druga jamstva in zastavne pravice in prenosi pri izvedbi zavarovalnih pogodb (npr. premije in plačila v zvezi z življenjskim, kreditnim zavarovanjem ipd.),
- osebni pretoki kapitala (posojila, darila in dotacije, dote, dediščine in zapuščine, poravnava dolgov doseljencev v državi, kjer so imeli prej stalno prebivališče, ipd),
- fizični uvoz in izvoz finančnih sredstev sestavlja prenos vrednostnih papirjev in plačilnih sredstev vseh vrst,
- drugi pretoki kapitala (davek na dediščino, nekatere odškodnine, nekatera plačila povezana s pravicami intelektualne lastnine avtorske pravice, prenosi denarnih sredstev, potrebnih za zagotavljanje storitev, ipd.).

Pozno sprostitvev kapitalskih tokov v precejšnji meri kompenzira njegovo relativno enostavno gibanje. Velik pomen za integracijo finančnih trgov je imela uvedba evra, ki je zelo močno povezala zlasti denarni trg članic evrskega območja.

37

V nadaljevanju bodo s podatki ilustrirani premiki nekaterih predhodno prikazanih elementov prostega pretoka kapitala. Za mnoge pa podatki niso dostopni (npr. nakupi nepremičnin, osebni pretoki kapitala) oziroma so dostopni le za države, ki kot valuto uporabljajo evro. Na samo gibanje kapitala poleg članstva v ekonomski povezavi sicer vplivajo številni dejavniki (npr. razdalja med izvorno in ciljno državo, ekonomska moč držav, merjena z BDP, skupna meja, skupen jezik ipd.).

Tabela 2:

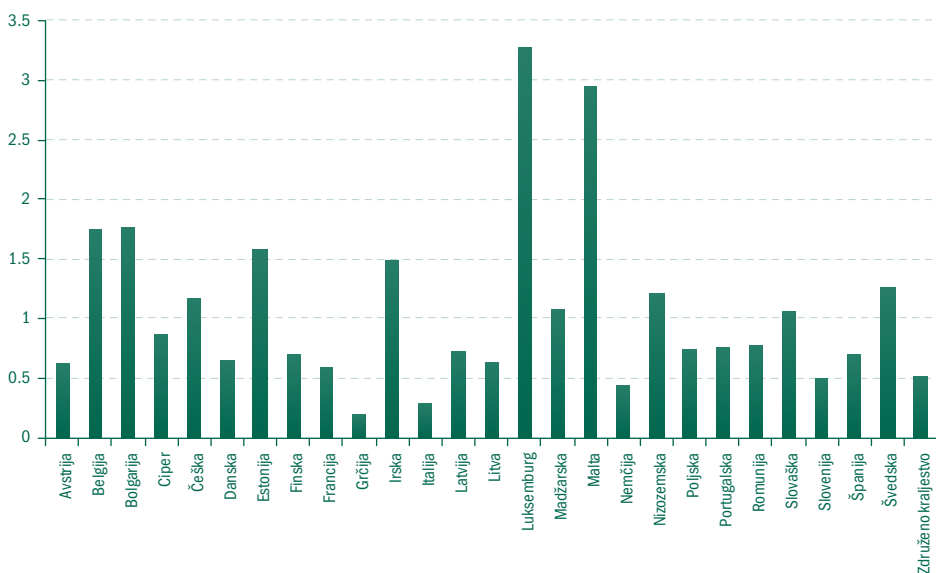
Vrednost in usmeritev neposrednih tujih investicij, ki izvirajo iz EU, 2004-2010.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
INVESTICIJE EU-27 (mrd EUR)	5421	6305	7184	8389	8901	9450	10500
EU - 27	63%	62%	62%	62%	63%	61%	60%
EU - 15	59%	58%	57%	57%	57%	56%	55%
NMS	3%	4%	4%	5%	5%	5%	5%
Slovenija	/	0,04%	0,05%	0,06%	0,06%	0,06%	0,05%

Tabela 2 prikazuje usmerjenost neposrednih tujih investicij, ki izvirajo iz članic EU. Od skupne vsote investicij, ki je prikazana v drugi vrstici, je okrog 62 % vseh investicij usmerjenih v druge članice sedemindvajseterice. Cilj preostalih 38 % so nečlanice EU. Pretežni del, kar 57 % vseh neposrednih tujih investicij članic EU, oziroma 93 % neposrednih tujih investicij, katerih cilj je v EU, je usmerjenih v stare članice. Nove članic so deležne 5 % vseh neposrednih tujih investicij, ki izvirajo s področja EU (njihov delež v BDP-ju EU npr. predstavlja 7,8 %), vendar se je njihov delež od leta 2004 povečal. Delež neposrednih tujih investicij v Sloveniji se giblje okrog 0,05 % vseh naložb EU, kar predstavlja 0,08 % naložb, ki jih EU izvede na območju članic. V primerjavi z deležem, ki ga ima Slovenija v

BDP, je delež prejetih investicij relativno majhen – podobno kot v Grčiji, Nemčiji, Italiji, Združenem kraljestvu, Franciji in Avstriji, kar je razvidno tudi iz Slike 7. Če je delež naložb manjši od deleža, ki ga ima država v BDP, je vrednost kazalnika manjša od 1, sicer je večja.

Slika 7:
Delež neposrednih tujih naložb v primerjavi z deležem v BDP, članice EU, 2010.*

* Upoštewane so le naložbe, ki izvirajo iz EU; situacija je ob uporabi podatkov o vseh naložbah zelo podobna.
Vir: Eurostat, lastni.

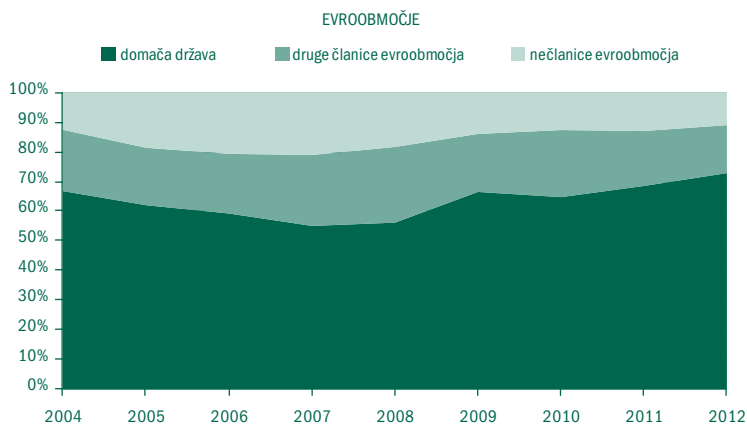
Kar 82 % tujih neposrednih investicij v Sloveniji izvira s področja EU. Nekoliko drugače je na strani izhodnih investicij – Slovenija ima le 18 % vseh svojih tujih neposrednih investicij v državah EU, kar je najmanj med vsemi članicami. V povprečju imajo države v drugih članicah povezave kar 60 % vseh svojih neposrednih investicij v tujini. Izstopa Češka, pri kateri ta vrednost dosega celo 95 %.

Zelo zanimiv je tudi prikaz operacij na tekočih in depozitnih računih. Podatki so sicer dostopni le za evroobmočje, nakazujejo pa, da je prišlo do precejšnje integracije medbančnega trga, medtem ko trg posojil nebančnim institucijam²⁰ praktično ostaja nacionalen. Banke dajo namreč kar 92 % (evrsko območje) oziroma celo 98 % (Slovenija) posojil domačim nebančnim subjektom. Enaka je situacija v primeru depozitov.

20 Natančneje: institucijam, ki niso monetarne finančne institucije.

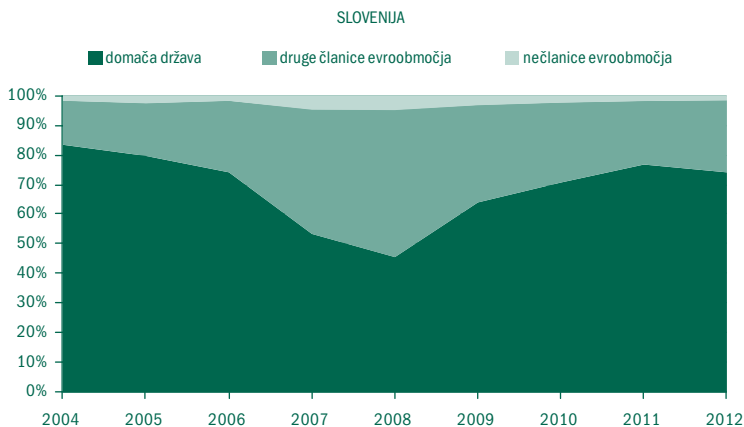
Sliki 8 in 9 prikazujeta povezanost medbančnega posojilnega trga članic evroobmočja in Slovenije. Trg je neprimerno bolj povezan kot trg posojil nebančnim institucijam (podjetjem, posameznikom), tudi povezave z nečlanicami evroobmočja so relativno dobre. S pričetkom krize je mogoče zaznati povratek na nacionalne trge, ki je zlasti izrazit v primeru Slovenije, ki je prej (v obdobju 2007-2008) izkazovala nadpovprečno povezanost s trgom evroobmočja. Nekoliko slabše je Slovenija povezana z članicami EU, ki ne uporabljajo skupne valute.

Slika 8:
Posojila glede na poreklo posojilojemalca, evroobmočje, 2004q1-2012q1.

Vir: ECB, lastni.

Slika 9:
Posojila glede na poreklo posojilojemalca, Slovenija, 2004q1-2012q1.

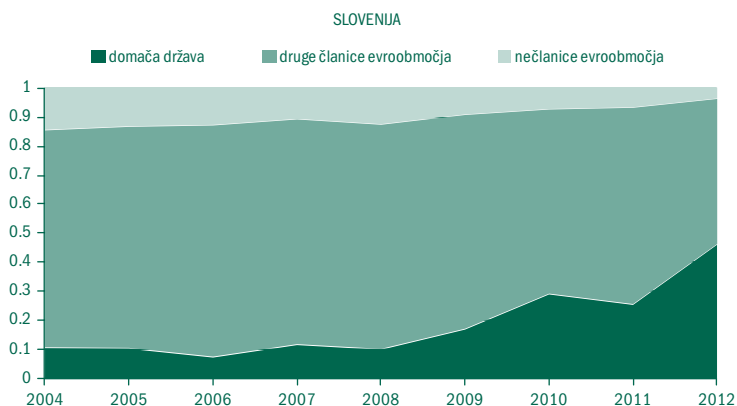

Vir: ECB, lastni.

Še bolj je Slovenija vpeta v (oziroma boljše rečeno odvisna od) trga evrskega območja na področju depozitov (tu gre dejansko za obveznosti oziroma posojila najeta pri tujih bankah).²¹ Odvisnost se je tekom krize sicer že precej zmanjšala, trg ponovno v večji meri postaja nacionalen oziroma se počasi približuje povprečnim vrednostim v evrskem območju (Slika 10). Velika vezanost na tuje trge je nasploh značilna za majhne članice evrskega območja,²² vendarle pa je pri vezanosti na območje s skupno valuto Slovenija leta 2006 dosegla najvišjo vrednost med vsemi članicami.

Slika 10:
Depoziti [prejeta posojila] glede na poreklo deponenta, Slovenija, 2004q1-2012q1.

40

Vir: ECB, lastni.

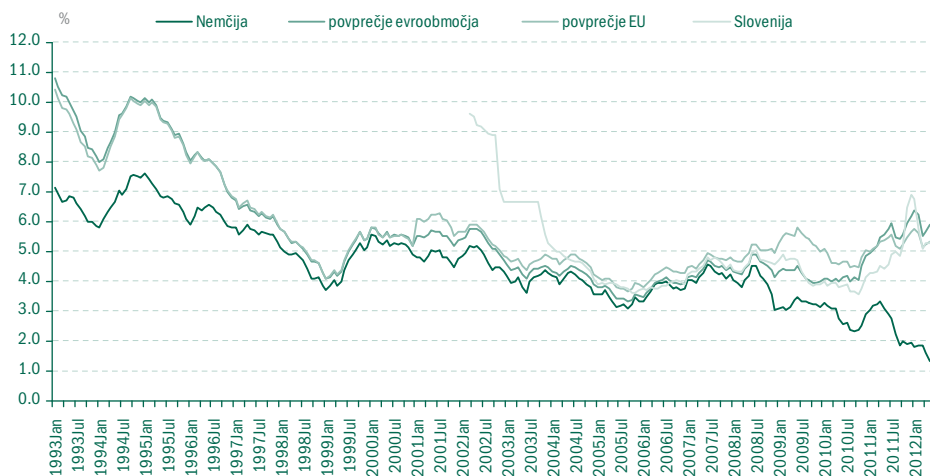
Poleg količinskih meril se za merjenje povezanosti finančnih trgov pogosto uporabljajo cenovni kazalniki – zanima nas, v kolikšni meri so se približale cene podobnih instrumentov, ki izvirajo iz različnih držav članic. Kot merilo integracije je tako zelo zanimivo gibanje obrestnih mer na državne obveznice, ki hkrati kaže kako hitro se lahko spremeni povezanost kapitalskih in finančnih trgov. Od praktično popolne integracije s skoraj povsem enakimi obrestnimi merami za obveznice držav članic (pa tudi nečlanic) evrskega območja, je v relativno kratkem obdobju prišlo do pribitka 27 odstotnih točk za grške obveznice (v primerjavi z najboljšimi, nemškimi obveznicami). Kot je razvidno iz Slike 11, je obrestna mera na slovenske državne obveznice kljub nekaterim odstopanjem (npr. v obdobju med novembrom 2011 in februarjem 2012) do junija 2012 ostajala med vrednostjo za nemške

²¹ Slika 8 je seveda uporabna tudi, če posojilni trg gledamo z druge strani (torej z vidika depozitov), saj prikazuje podatke za članice evrskega območja. Podatke o depozitih za Slovenijo je torej mogoče primerjati s podatki za evrsko območje, prikazanimi na Sliki 8.

²² Estonske banke npr. na domačem medbančnem trgu izmenjajo le 2 % vseh tu opisanih sredstev

obveznice²³ in povprečno vrednostjo v EU oziroma v evrskem območju (bliže slednji, seveda).²⁴ Višje donose od slovenskih obveznic so v juniju 2012 imele obveznice šestih drugih članic evrskega območja (Grčija, Portugalska, Irska, Ciper, Španija in Italija).²⁵

Slika 11:
Gibanje obrestnih mer na državne obveznice, januar 1993-junij 2012.

Vir: ECB-SDW, lastni.

41

Podobno dezintegracijo so doživeli tudi drugi finančni trgi, saj poreklo vrednostnega papirja pomembno določa njegovo ceno in s tem zahtevano donosnost.

Že doseženo raven integracije finančnih trgov bo zaradi strahu, ki bo zaradi finančne krize še nekaj časa ostal prisoten, pri investitorjih težko doseči.

6. Sklep

Slovenija je precej dobro vpeta v skupni trg. Njena povezanost z EU na vseh štirih elementih skupnega trga je zelo blizu povprečnim vrednostim EU, oziroma jih v nekaterih primerih celo presega. Zaradi enostavne gibljivosti in raznolikosti elementov prostega pretoka kapitala so razlike in nihanja skozi čas na tem področju največja. Najslabša je v EU

23 Zaradi t.i. bega h kakovosti se je povečalo zanimanje za investicije v nemške obveznice, kar je privedlo do porasta njihove cene in padca njihovih donosov.

24 V kolikor je iz izračuna izključena grška obrestna mera ti vrednosti nekoliko preseže.

25 Večina teh držav je EU že zaprosila za pomoč.

povezanost na področju pretoka delovne sile. Tako je tudi v Sloveniji zaposlenih le malo tujcev in večina od teh prihaja iz nečlanice EU. Po drugi strani pa Slovenci, ki se zaposlujejo v tujini, večinoma odhajajo v druge članice EU.

42

Kot večina majhnih držav je Slovenija precej odprta, vsota njenega izvoza in uvoza blaga in storitev v BDP dosega 140 %. Večina te trgovine, v primerjavi z drugimi članicami EU nadpovprečen del, se odvija z državami EU. Trg storitev v EU je integriran nekoliko slabše kot trg blaga; tudi povezanost Slovenije z EU na področju storitev zaostaja za integracijo na področju blaga. Nekoliko skromnejša kot na pri blagu in storitvah je povezanost z EU na področju pretoka oseb oziroma delavcev. Pretok oseb je v EU nasploh relativno skromen - še precej manjši kot znotraj držav, čeprav že tam ni posebej velik. V Sloveniji je zaposlen podpovprečen delež tujcev, med katerimi je nadpovprečen delež nedržavljanov EU (kar 96 %; v EU le 58 %). Vežanost na tradicionalna področja, iz katerih je v Slovenijo prihajala delovna sila, očitno ostaja velika. Slovenci, ki odhajajo v tujino pa se večinoma zaposlujejo v članicah EU.

Za pretok kapitala in integracijo kapitalskih in finančnih trgov je značilno, da se njihova raven zelo hitro spreminja zaradi relativno enostavnih premikov kapitala. Prav bojazen pred špekulativnimi pritoki in odtoki kapitala je bil osnovni razlog za pozno sprostitev prostega pretoka te »svoboščine«. Dogajanje pred in med finančno krizo upravičenost teh strahov v precejšnji meri potrjuje. Kriza je manj vplivala na bolj dolgoročne tokove kapitala, med katere sodijo npr. neposredne tuje investicije. Večji delež teh investicij, ki izvirajo v EU sicer tudi ostane znotraj EU. Tudi Slovenija večino (82 %) naložb pridobi iz članic EU, medtem ko sama na tem področju investira le 18 % vseh sredstev. Očitno se tudi na tem področju kaže povezanost s trgi bivše države. Precej višja je raven vpetosti Slovenije v EU oziroma evrsko območje²⁶ na medbančnem posojilnem trgu (očitno spodbujena tudi z rabo skupne valute), saj slovenske banke dobijo nadpovprečen delež sredstev od bank z evrskega področja, čeprav se to odstopanje zdaj približuje povprečju. Ta povezanost s trgov EU nakazuje na pomanjkanje lastnih virov in odvisnost od tujih sredstev zaradi pretirane rasti domačih posojil nebančnim subjektom in potrjuje ugotovitve, da je velika in enostavna pretočnost kapitala lahko problematična, saj spodbuja tudi ravnanja, ki zaradi želje po doseganju visokih dobičkov niso dobro premišljena, rezultate tega pa je v bilancah bank mogoče videti prav zdaj. Trg posojil nebančnim subjektom praktično ostaja nacionalen.

Cenovni kazalnik gibanja obrestnih mer prav tako kaže na hitro spremenljivost ravni povezanosti na področju prostega pretoka kapitala. Državni vrednostni papirji, ki so bili še pred petimi leti skorajda popolni substituti, trg je bil torej praktično povsem integriran, se danes glede na donose (in kakovost) med seboj močno razlikujejo. Slovenija se na tem področju zaenkrat še giblje v bližini povprečja EU in evrskega območja.

26 Podatkov za EU ni.

Literatura in viri

El Agraa (ur.): The European Union. Economics and Policies. Cambridge University Press, 2007.

Eurostat

Direktiva 88/361/EGS o izvajanju člena 67 Pogodbe, Ur. l. EU L 178/5.

Knez & Hojnik, Notranji trg EU, Pravna fakulteta Maribor, 2009.

Mencinger & Ahtik: Ekonomika evropske integracije, GV, v pripravi.

Pogodba o delovanju EU, Ur. l. EU 2010/C 83/01.